

в дома на булката, воденето ѝ при младоженеца) и пространството (от дома на младоженеца, по път към булката, празнуване в дома ѝ, път на връщане, празнуване в дома на младоженеца). В много от песните зурнаджийската музика е част от празнично веселие: *бабинденско хоро, мегданско хоро, хоро на панагир*, шествие на връщане от мъжко празнуване в кръчми (механи) по улиците на селището, тръгване на царска войска.

Само в три песни зурна и тъпан се свързват с герои от друга верска и етническа група – турци и цинцари, почти всички свидетелстват за факта, че тази инструментална формация е органична част от българската фолклорна култура. Никъде в песенните текстове не се посочва етническата принадлежност на свирачите, само в някои паремии те са наречени *цигани*.

В песенните текстове се срещат следните наименования на зурнаджийската формация: *зурни и тъпани, зурли, тъпани, свирки, табуани, чифте тупани*. В песните зурните се именуват като: *зурни, зурли, сурли, свирки*, с епитети, като *каба, гласовити*. Тъпанът се среща с диалектни и фонетични варианти като: *тъпан, тапан, тупан*, с множествено число *тъпани, тъпане, тъпането, дабуани, таламбаси*. Свирачите се наричат: *зурнаджия, свирци, мефтер, тъпанари, дайковци*. Най-често зурнаджийската формация се представя от *зурни, тъпани* с варианти *свирки, табуани, тъпаните* в множествено число, по-рядко в единствено – *зурна и тъпан*. Срещат се и словосъчетания, характеризиращи броя на инструментите: “два тъпана и две свирки”, “два тъпана и три зурни”, “три свирки и три тъпана”, “три чифта тупане”, “девет тъпана и девет зурни”, “девет тупана, дванаесе свирки”, “дванаесе тъпана и две свирки”, “шеесет дайковци” със “сурли и тапани”. Само в текстовете от Еленско формацията, в която участва зурна, включва и други инструменти: “зурли и тъпани, гайди и цигулки”.

Зурната в българска научна литература

Един от първите системни събирачи и изследвачи на зурнаджийска музика в България е **Иван Качулев**. Негови теренни материали (записана музика, информация за изпълнители, органиология, фолклорна терминология, събирани по време на теренни експедиции през 50-те и 60-те години на XX век в Разложко, Гоцеделчевско и Петричко) се съхраняват в Научния архив на Института за изкуствознание.

В студията си за инструменталната музика на българи мюсюлмани в Родопите Качулев разглежда сред духовите инструменти зурната. Той дава сведения, че тя е най-популярният инструмент “по събори, сватби, сюнети, борба и други народни празненства”. Подчертава се, че на *зурла* свирят само *циганите мохамедани*. Същото уточнение се прави за тъпана по Чепинското корито и в Родопите, който употребяват само “циганите мохамедани при свирене със зурни”, а “у българите мохамедани тъпанът има само обрядна служба ... при байрам” [Качулев, 1962:199, 208].

На същия автор принадлежи енциклопедична статия за инструмента. В нея се описват изработването, размерите, устройството на зурната; разпространението и нейното функциониране в България. Дава се информация за репертоара – “бавни на моабет и бързи хороходни” мелодии, за отделни черти на изпълнителската техника. Твърди се, че на зурна свирят “само турци и турски цигани”, но тя е много разпространена между българското население в Югозападна България, “по български сватби и хора”. Споменава се, че зурната е позната “до днес в Тетевенско и особено между тетевенските българи мохамедани”. Поместена е нотирана зурнаджийска мелодия (същата е цитирана от Ст. Джуджев в неговата “Българска народна музика”) [Качулев, 1967:251-252].